

ЮНАШКОТО ДВИЖЕНИЕ - ПРЕДПОСТАВКА ЗА ПСИХИЧНО И ФИЗИЧЕСКИ ЗДРАВО ПОКОЛЕНИЕ

Тази година е юбилейна за Сдружение "Български юнак" – на 15 Август се навършват 120 г. от създаването на СБГД „Юнак“ и 123 г. от първото юнашко дружество в София. Навършват се и 140 г. от организиране на „гимнастическите дружини“ от Стамболов, неговите съратници и руски офицери, които само за три месеца обучават повече от 100 х. млади българи в Княжеството и в Източна Румелия и те стават основа на българската армия и на пограничната стража в Източна Румелия. Започвам с това упоменаване, защото в годините на освобождението и до края на XIX в. над 95% от българската младеж са родени и израснали в българското село. Израснали в ежедневието селски труд, сред природата, изхранвани от българската хранителна система отличаваща се в световен мащаб по своята хранителност, витаминозност, богата и разнообразна и най-важното не допускаща големите пандемии известни в Европа и по света. Болшинството младежи са здрави, жизнени, физически развити без да упражняват популярната станала в средата на XIX в. гимнастика, за физическо развитие и както са я наричали тогава за развитие на телодвижението. Не случайно българският войник става известен в наложените му войни срещу младата държава с мощната си фигура, стремителен устрем в атаката и боя, издържлив и мотивиран за победа.

Особено важна е ретроспекцията за появата на думата гимнастика и ползата от физическите упражнения за всички и особено за младите хора.

1824 д-р Петър Берон в "Буквар с различни поучения" за първи път пише за ползата от физическите упражнения.

1835 Неофит Бозвели в „Свещений катехизис“ пише „Физическото възпитание тръбва да предхожда всички други. На детето най-напред тръбва оная нужда, която неговата телесна част изисква да даде.“

1847-50 Найден Геров, след като завършил образованието си в Одеса, станал учител в родното си място Копривщица, където включил гимнастиката в учебната си програма, за което е обявен като „московец“ и се ограничава неговата работа.

1862 Когато **младите легионери на Раковски в Белград** през 1862 г. се запознават с гимнастиката включена във войнската си подготовка, те я възприемат с лекота, като продължение на упорния селски труд, на младежките игри и надпревари. За това, когато младият карловец Васил Кунчов се отличава с енергията, с бунтарския си плам, с физическата си сила и умения, той получава прозвището "Лъвски" и се увековечава с фамилията Левски. Той съчета образа на юнака от българския епос с гимнастическите и воински умения и издържливост наложени от Раковски в легията. Левски съчета традициите с идеите на новото време, в името на утрешна България! В следващите години като учител във Войнягово - Карловско и Ени кьой - Тулча той организира

"тайни братства" и гимнастически дружини за обучение в гимнастически умения, борби и мерене с пушки.

С появата и изявите на Левски започва съвременното юнашко движение. В него здравето, физическата сила и жизненост съчетани с гимнастиката са първата необходима предпоставка, младият българин да бъде готов на всичко за отечеството си. Тридесет години по-късно юнашкото движение не забравя това и го превръща в девиз на движението.

1866 Петко Р. Славейков в "Гайда" първи изписва на български език думата "гимнастика". В периода 1860-1864 г. са известни няколко учители в Габровското училище, в Сливен и на други места, които въвеждат гимнастически упражнения в учебните си програми.

1860-98 Йосиф Ковачев учителствал в родния си град Щип, в Прилеп, из Македония, Габрово, Кюстендил и завършва като професор във Висшето училище в София и член на Българското книжовно дружество - навсякъде акцентирал на физическото възпитание.

1871-90 Колман Ронже унгарския учител по геометрия, рисуване и гимнастика (сподвижник на Лайош Кошут) работи в Шумен, Габрово, Свищов, Провадия, Солун. В Шумен сам построил всички гимнастически уреди, паралелка, трапец, халки, върлина и въжета за катерене и др. , организира излетите сред природата и край реките, учейки ги на плуване и природосъобразен живот, поставя се началото на туризма за млади и стари.

1878 г. м. Юни – в освободена България възникват първите гимнастически дружества, като форма за организиране и обучаване на младото население във военните порядки и умения. Организатори са съратниците на буйния **Стамболов**, Захари Стоянов и руски офицери. В Княжество България тези формирания стават началото на земската войска, а в Източна Румелия султанската администрация ги разформирова, но по предложение на губернатора **Алеко Богориди** повечето от тях се трансформират в местната охранна милиция и гранична стража.

1881 г. кап. Георги Вазов написва монография „За военната гимнастика в училищата и в обществото“, издадена през 1884 в София. Това е генералът Георги Вазов превзел Одринската крепост - 23 Март 1913 г. Нека не се забравя, че той е бил и адютант на Алеко Богориди.

1885 г. Септември Съединението. Бившите членове на гимнастическите дружества и милицията в Източна Румелия само за 2 дни създават няколко дружини в защита на Съединението. Ротата на поручик Стилиян Ковачев от 100 войника става 1200 и 1000 от тях (за които има пушки) за 37 часа стигат пеша до София. Една трета остават боси, в Ихтиман ги намятат с одеяла, в дъжд, сняг и кал, те стиснали пушка и торба патрони вървят, бързат за Сливница. На всеки половин час двама подхващат един изнемощял другар и той дреме в ръцете им до следващата смяна, но вървят! В София те ядът по една войнишка бобена чорба и ги натоварват на коне по двама, току що получени от Унгария, но без седла и юзди и така повечето се задържат на конете и пристигат в Сливница. Картината на посрещането е била удивителна, която заслужава някой млад художник-юнак да я пресъздаде. На площада пред кръчмата, където е щабът на княз Батенберг, той ги посреща и възкликва: "Ето и печенегите ни идват на помощ", един метафоричен, искрен, изказан с дълбока благодарност възглас на младия княз демонстрира несломимия дух на прииждащата от цялата страна българска войска. Такива са били юнаците изгонили крал Милан от Сливница чак и от Пирот, забравил бягайки и панталоните си в щабната палатка.

1894 г. 13 Май – в София пристигат десет швейцарски учители по гимнастика, поканени по договор от Стамболовия министър на образованието Димитър Живков. Той е силно впечатлен от гимнастическите програми в европейските училищата при обиколката си в Европа и особено от едно гимнастическо регионално състезание в Лозана, където се договаря за десетте учители. За една година те са избрани с конкурс и обучавани за тази мисия. Седмица преди пристигането им в София, правителството на Стамболов е паднало, но договорът е спазен и те са разпределени по водещите педагогически училища из страната: София, Кюстендил, Казанлък, Габрово, Велико Търново, Лом, Русе, Варна, Бургас, Пловдив.

1895 г., на 21 Януари, в София, Тодор Йончев и Шарл Шампо създават във „Втора мъжка гимназия“ първото Българско гимнастическо дружество „Софийски ЮНАК“. Само половин година след пристигане на швейцарските учители по гимнастика юнашката традиция и модерната гимнастика се съчетават в новото станало всенародно юнашко движение. Юнашките дружества започват да се множат в различните краища на България.

1898 г. 15 Август - се учредява **Съюзът на българските гимнастически дружества „ЮНАК“**. Организатори са **Тодор Йончев**, швейцарски учители и представители на 13 дружества от страната: Кюстендил, Габрово, Карлово, Троян, Плевен, Търново, Лом, Хасково, Цариброд, Пловдив, Добрич, Силистра, София. На този учредителен конгрес се проявява целият изминал път на българското общество представен в описаната по-горе ретроспекция. Здравият дух изисква здраво тяло. Еманация на тази максима става девизът на СБГД "ЮНАК" - **"Здрави и силни, дружно за отечеството"**. Избран е и юнашкият поздрав- **"Здравей" – Бъди здрав !** Този преглед на отминалите години, събития и ролята на отделни личности е непознат за болшинството от съвременната младеж и не само. Дори малцина са тези, който знаят по нещо за споменатото по-горе. Затова наред с образците на чудесни български деца и младежи, продължаващи да печелят световното признание преобладават тягостните гледки на прекалено напълнели деца и основно момичета, безобразно татуираните тела представени на показ, гледки на които и папуасите от Нова Гвинея биха завидели. Да не говорим за облеклата и начините и терминологията за общуване. Здравното и физическо възпитание отсъства, защото там, в тези анклавни на чуждопоклонничеството, на телевизионните простотии, пълната безперспективност и престъпност господства, алкохолизма, наркоманията, проституцията, бодибилдинга с анаболите и енергийните добавки, татуировките и престъпността, привнесени ценностни системи, да не говорим за отношението към всичко "българско и родно". Думата възпитание беше изчезнала от училищната преподавателска терминология. Авторитетът на учителя като възпитател се унищожи и за сега е сведен до недопустим минимум! Слава богу, че жизнените сили на българина са като тези на птицата феникс, и сме сигурни, че учителят-възпитател ще заеме отново достойно място в българското общество.

Физическото възпитание, което в юнашкото движение се превърна в **система за училищно физическо възпитание**, през тези 120 години се развиваше. Първоначално швейцарските учители Луи Айер, Даниел Бланшу, Алоиз Бунзен, Жак Фардел и българските им ученици създадоха първите учебници описващи методиката за съвременна училищна гимнастика, създаването на гимнастически композиции. Луи Айер става инициатор за включване на народните фолклорни обичаи, хора и дори балетни етюди в гимнастическите изяви и състезания. Та това са първите прояви на масово ориентиране на младежта към акробатиката, към художествената гимнастика, към естетичността в спорта и здравното възпитание. В тези далечни години се заражда основата

на днешния успех на "златните български момичета", на ансамблите на Нешка Робева и Христо Димитров (ансамбъл "Българе"). През годините курсовете за **"главатари"**, така са наричани командирите на чети и дружини, станаха седмични и месечни курсове за възпитателите и инструкторите по физическо възпитание и здравна култура. Проследявайки програмите им през годините от юнашките издания, авторите на учебните материали и статиите на преподавателите се вижда, че те съчетават възпитанието в морал и спазването на обществените норми на поведение с физическите умения и здравна култура, а това е нравственото и здравно възпитание поставено още от Платон като задължителна норма за обществото. Затова Юнашкото движение стана еманация на национално младежко и патриотично движение и от него се нароиха патриотичните, но политизирани организации като "Хан Крум", "Отец Паисий", "Легионер", "Бранник", "РМС" и др. , но СБГД "ЮНАК" остана единна и независима.

След 1947 г. СБГД "ЮНАК" постепенно се трансформира и обедини с различни спортни организации и клубове. Бяха му одържавени игрищата, зали, оркестри, библиотека и други собствениности, но държавата пое изцяло финансирането на спортното, физическо и здравно възпитание на младите поколения. Българското Юнашкото движение в своето развитие заимства всичко полезно от физическото и здравно възпитание на младежта в края на XIX и началото на XX век съществуващо в Централна Европа. Трябва да се знае, че в Лондон 12 години след СБГД "ЮНАК" (1907 г.) се създава първата скаутска група от 8 члена. В Германия след десетилетия се оформи "Хитлерюгент". В Съветския съюз Сталин прозря, че без национално младежко движение не може да мобилизира и възпита младите поколения на тази огромна и разнородна страна, да ги обедини и мотивира и по съществуващия вече образец създаде "Ленински комсомол". И в България се възприе тази модел, дори у нас идеята се разви и се създадоха спортно, възпитателни и творчески организации, като ГТО (Готов за труд и отбрана), а след това и ДОСО (Доброволна организация за съдействие на отбраната). Във всяко учебно заведение имаше лекарски кабинети и профилактични програми следящи физическото възпитание, израстване и спортните изяви. Курсовете за Главатари прераснаха в Национална спортна академия, където спортното и здравно възпитание и култура се поставиха на научна основа. Там се обучиха и обучават хиляди учители по физическо възпитание, треньори, клубни възпитатели, елитни спортисти, спортни специалисти и ръководители. Напълно обясним стана резултата на Сеулската олимпиада, когато **България стана 7 спортна сила в света.**

Напълно обяснимо е защо сега, 30 години по-късно, постепенно олимпиада след олимпиада, в Пекин България "завоюва" 63 място в света.

Какви изводи могат да се направят!

Вече 200 години, още преди възобновяване на третата Българска държава започва осъзнато развитие на идеята за физическото възпитание и ролята му за здравния статус на българина. Пропагандирането на идеята и мотивацията на отделните слоеве от населението, на водещата интелигенция естествено са се развивали в обществото ни и при всеки исторически момент, независимо от характера му, те са пораждали очевиден юнашки импулси в българската народност.

Пропагандата на физическото и здравно възпитание изисква изучаване, а днес формите за запознаване и изучаване вече са многобройни, на нашия исторически опит на разгледаното

Юнашко движение, на опита и изводите от световната история и чрез пропагандната, предлагане на примери и стимулиране, на тези възпитателни елементи, които моментът изисква.

Мотивацията е избор на този подход, които ще накара психологията на индивида, на общностната формация да възприеме идеята, която им се пропагандира. Да ги ангажира със системна работа върху себе си за изграждане на дух, на системно поддържане на здраво тяло, за нравствено поведение и възпитание на децата.

Всичко това изисква държавна и институционална политика - стратегия, мисъл и средства, постоянство и отказ от всякаква партизанщина (политическо пристрастие). Постоянни грижи за масовото здравно възпитание и спортуване, защото те формират националния здравен и жизнен статус и естествено и спортното ниво на нацията. Резултатът от тези грижи са елитните спортни достижения. Отделеният елитен спорт от естествената му среда го доведе до превръщането на спортиста в търговска стока, до това че неговите постижения са случайно явление плод на индивидуалните качества на спортиста, на чужди спонсори. Често те са без участието на обществото и държавата и в това няма нищо лошо, но ни гарантира и б4-тото място.

Българинът расте и се развива в центъра на Балканите. Той е рожба на пред тракийските и тракийски общности. Тук първо се развива християнството в Европа. Тук се построяват първите църкви далеч преди тези в Гърция и Европа. Развива се Богомилството, но не и светата инквизиция. Появява се ислямизацията, а днес и турцизация на местното население. От всичките тези периоди народът ни е заимствал битови и културни характерни черти и особено в здравната ни култура. Всичките те са били облагородявани от изключителния климат и природа на Централни Балкани. Малко се знае и говори, за българската кухня и хранителна култура, която е най-добрата и това е доказано, а доброто хранене е основна предпоставка за доброто здраве. Тези исторически периоди са създали предпоставки с вековете да се формира в балканците чувството за юнашко превъзходство. Дори в нравствено недопустимите случаи, като постъпката на младежа ритнал момичето по стълбите в немския град, личи опита да се изяви, дори пиян, но като индивид, като "юнак". И татуираните от глава до пети движещи се по улиците желаят да се изявяват, като най-първите "юнаци" в общността им.

А какво е юнак? Това е българинът, който се стреми да бъде един от най-добрите в избрана от него област и е такъв. Често той е сред най-добрите и в повече области. Характеристиките за „добър“ в дадена област, винаги са позитивни за личността, според обществото, в макро или микро общественото пространство. Така юнакът от индивид става личност за пример и подражание. Обществото ни има нужда именно от такива личности - **физически здрави, духовно силни, психически устойчиви, знаещи и можещи, физически здрави Българи**. Това е осъвремененият **девиз** на Сдружението "Български юнак", на девиза на ЮНАК приет на неговия първи конгрес.

Обнадеждаващ е фактът, за който загатнахме в началото, че добрите традиции и практики при българите доказано се запазват и възраждат. Множат се случаите, когато отделни българи и групи, без да знаят за юнашките традиции и принципи ги прилагат в свои начинания и организират и провеждат събития и състезания в юнашкия дух и традиции. Българчета се изявяват като победители по света, завръщат се и примамени от богатия бизнес след време мигрират по света. Държавата нехае, а започва да си мисли за примамки, как да се завърнат. Но нищо не прави да ги мотивира от малки да бъдат верни и истински българи, такива като Ангел от

Якоруда, който се завръща от Америка, за да стане доброволец в Балканската война, за да освободи родното си място, и от софийската гара заминава директно за фронта. На въпроса на съпругата си защо не е дошъл първо при нея, той отговаря: "Първо обичам България, след това тебе".

Тези случаи на само възбуждане на българския дух, ни даде основание да създадем Сдружение "Български юнак", като възстановител на СБГД "ЮНАК", на юнашките традиции, което да обединява всички лица, организации и общности, които работят за духовното, нравствено, физическо, здравно и професионално възпитание на българската младеж. За сега единствено и персонално министърът на образованието Красимир Вълчев и няколко бизнесмена проявиха скромна финансова помощ за нашите начинания. Скромно, но от сърце и с поглед в бъдещето на България. А бъдещето ни е в здрави, нравствено възпитани юначни българчета.

В заключение трябва да се каже, че държавната политика за здравното и физическо възпитание на младите ни поколения е задача номер едно на обществото, на правителствата. Тази стратегия трябва да оформя политиката на Министерството на образованието. Статутът на учителите по физическо възпитание трябва да се издигне. Родителите също трябва да се възпитават на физическа и здравно култура от обществото и медиите. Уличният - кварталният спорт, който е не само масов, но доста разнообразен трябва да се обхване от общинските администрации, да се обгрижва и подпомага към нравствено приемливи изяви. Има много неща, които се предлагат в програмата на Сдружение "Български юнак" за работата в етапното духовно, нравствено, физическо и здравно възпитание и професионално образование на развитието на едно юнашко поколение от раждането до 25 годишна възраст, при превръщането му в зрял и професионално подготвен специалист още на 19 години.

Не зная до колко читателят на тези редове ще се съгласи, че мисълта за здраве е неразривно свързана със спорта. Отначало и винаги с гимнастиката съчетана с ежедневните битови ангажименти и постепенно практикуване и на различни спортове, задоволяващи духовните и битови потребности и стремления на българина.

инж. Дочо Шипковенски, секретар на Сдружение "Български юнак"